

آمارها از کاهش ثبت اختراع در یک دهه اخیر خبر می دهند

ثبت اختراع ها نصف شد

فاطمه سادات مرتضوی خبرنگار

در سال های اخیر با تغییرات و تحولات در سراسر دنیا، بیش از پیش احساس نیاز گذر از اقتصاد متیع محور به اقتصاد دانش بنیان احساس

کاهش ۵۴ درصدی ثبت اختراع در ۱۵ سال اخیر

نگاهی به داده های جهانی و داده های داخلی دو نکته حائز اهمیت را نشان می دهد. اول اینکه طی سال های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۸ دولت داده های شفافی از عملکرد ثبت اختراع در کشور منتشر نکرده است. مورد دوم اینکه، طبق داده هایی که منتشر شده، تعداد ثبت اختراع کشور از حدود ۶۷۰۰ مورد در سال ۱۳۸۶ به ۲۴۲۴ مورد در سال ۱۴۰۱ رسیده است. البته کاهش تعداد ثبت اختراع تنها مربوط به سال ۱۴۰۱ نبوده و از اتفاقی است که از سال ۱۳۹۲ در کشور شروع شده است. البته بدتر از اینها، اینکه سالانه از تعداد کل درخواست های ثبت اختراع فقط ۳۰ درصد از آنها به ثبت می رسد و از اختراعات ثبت شده نیز تنها ۱۰ درصد از آنها تجاری می شود. آمارها نشان می دهد تعداد ثبت اختراع سالانه در بالاترین میزان خود در سال ۱۳۸۶ به ۶۷۸۳ فقره رسیده است. همچنین اگر میانگین اعداد سال های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۱ را با سال های ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۱ مقایسه کنیم، این دو گروه از سال ها تفاوت ۵۴ درصدی دارند. به عبارتی، تعداد ثبت اختراع از سال ۱۳۸۵ تا ۱۴۰۱ کاهش ۵۴ درصدی را نشان می دهد.

رتبه ۵۱ در جهان

گرچه تعداد ثبت اختراع در ایران کاهش یافته با این حال ایران در رتبه ۵۱ جهان جای گرفته است. کارشناسان این حوزه می گویند ظرفیت کشور بیش از اینهاست و جایگاه فعلی با توجه به حجم بالای تولیدات علمی اصلا قابل قبول نیست؛ چرا که ایران در تولید مقالات علمی رتبه ۱۶ جهان را دارد. به طور کلی مقالات تحقیقاتی نماد برون داد علمی و پروانه های ثبت اختراع نماد برون داد فناوری و نوآوری است که امکان تجاری سازی را دارند. مطابق با آخرین آمار میزان ثبت این پژوهش ها بیشترین تعداد اختراعات ثبت شد در کشورهای ایالات متحده آمریکا، ژاپن و کره جنوبی بوده و ایران با ۱۷۶۸ پروانه ثبت اختراع رتبه ۵۱ جهان را از آن خود کرده است.

ایران کمتر از یک درصد!

در تمامی کشورهای جهان، تعداد تولیدات علمی از تعداد تولیدات فناورانه (پروانه های ثبت اختراع) بیشتر است. در کشورهای توسعه یافته درصد پروانه های ثبت اختراع به انتشارات علمی در ثبت اختراعات مانند ژاپن، تایوان، کرو و آمریکا به ترتیب ۵۱،۸۶ درصد، ۱۶،۷۰ درصد، ۳۴،۵۴ درصد و ۱۳،۴۵ درصد می باشد. اما در ایران طبق آخرین آمار تنها ۱۷۶۸ مقاله از ۵۸ هزار مدرک wos منتشر می شوند؛ به این معنا که تنها حدود ۰،۳۲ درصد (چیزی کمتر از یک درصد) از آنها به مرحله انتشار به صورت مقاله در پایگاه us patent می رسند.

ایران رتبه ۵؛ عربستان صدرنشین جهان اسلام!

طبق گزارش های شاخص جهانی نوآوری، در زمستان سال ۱۴۰۲، ایران در بین کشورهایی که طی یک دهه گذشته بیشترین رشد را در علم و فناوری داشته اند، با ۵۱ پله بیشترین صعود را از رتبه ۱۱۳ به رتبه ۶۲ داشته است. این آمار امیدوارکننده است اما در دهه های گذشته ایران دارای رتبه بسیار خوبی بوده است که با مقایسه آمار اختراعات ثبت شده در این سال ها می توان نتیجه گرفت این پیشرفت نسبت به جامعه افراد خلاق و مخترعان کشور مناسب نبوده است. طبیعتا باید در این سنجنش، کشورها را با توجه به ابرچالش ها و اولویت های پژوهشی و فناوری خود در سطوح مختلف محلی، ملی و بین المللی مورد قضاوت قرار داد و همچنین باید زمینه های تحقیق و فناوری های کاربردی مورد نیاز را برای پیشرفت در زمان های آتی فراهم کرد. در این خصوص این آمار نیز قابل تامل است. در بین کشورهای اسلامی به لحاظ تعداد پروانه ثبت اختراع، ایران با ۱۷۶۸ پروانه ثبت اختراع، جایگاه پنجم را از آن خود کرده است. کشورهای عربستان سعودی، مالزی، ترکیه و امارات متحده عربی به ترتیب ۱۷۰۸۸، ۸۱۱۶، ۵۷۶۵ و ۲۹۴۲ در جایگاه اول تا چهارم کشورهای اسلامی قرار دارند.

۳۰ درصد از درخواست ها ثبت می شود

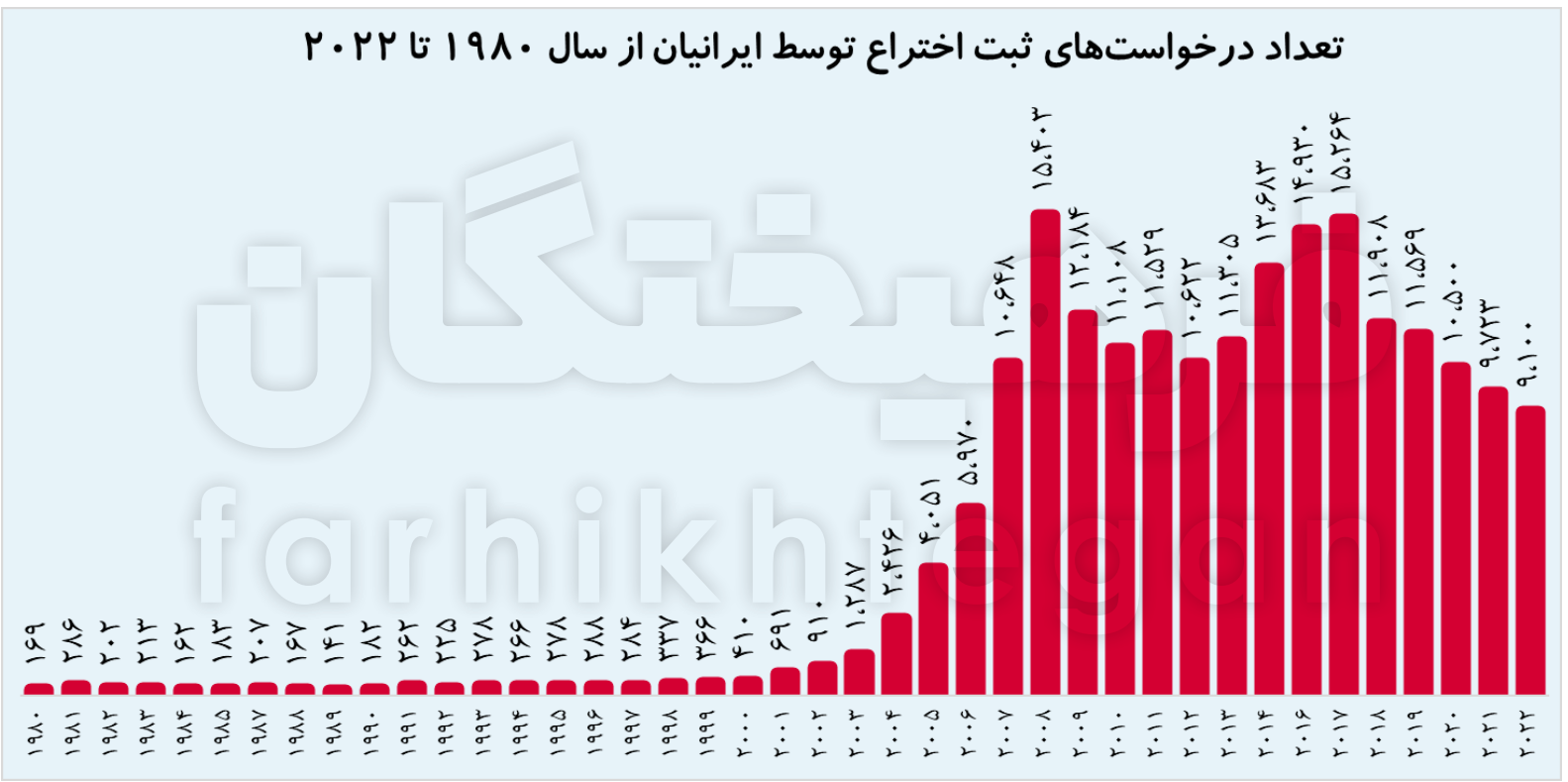
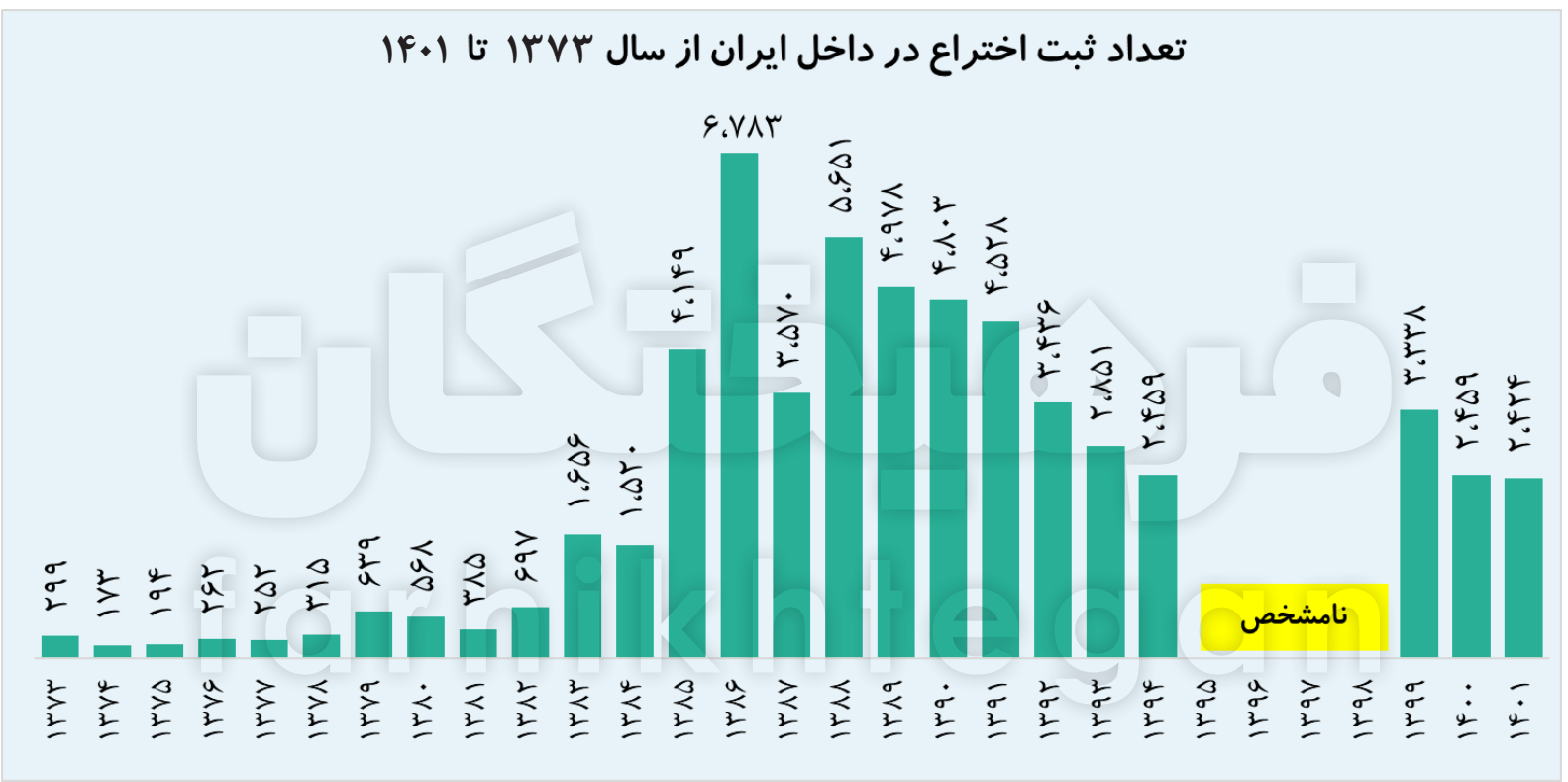
تعداد اختراعات ملی ثبت شده توسط موسسات آموزشی، پژوهشی و فناوری کشور در سال های ۱۳۹۷ لغایت ۱۴۰۱ نشان می دهد به طور میانگین در هر سال ۴۴۰ پروانه ثبت اختراع ملی صادر شده که در مقایسه با تعداد مقالات علمی تولید شده بسیار کم است. همچنین داده های سه سال اخیر حاکی از کاهش حداقل ۱۲-۱۳ درصدی تعداد اظهارنامه های ثبت شده است. سال ۱۳۹۹، ۱۰۵۰۰ اظهارنامه ثبت شده و ۱۴۰۱، ۹۱۰۰ اظهارنامه ثبت شده که به دنبال آن طبیعتا شاهد کاهش ۲۷ درصدی تعداد گواهی ثبت اختراع از سال ۹۹ با ۳۳۲۷ گواهی تا سال ۱۴۰۱ با ۲۴۲۴ تعداد گواهی ثبت اختراع بوده ایم که این کاهش با وجود افزایش تعداد اختراعات و جمعیت نخبگان در کشور کمی عجیب به نظر می رسد و باید علل آن مشخص شود. همچنین به طور میانگین بین ۲۵ تا ۳۰ درصد از اظهارنامه ها با درخواست های ثبت اختراع به ثبت می رسند. در همین راستا میترا امین لو، مدیر کانون مدیریت دارایی های فکری معاونت علمی فناوری و اقتصاد دانش بنیان ریاست جمهوری در گفت وگو با «فرهیختگان» این آمار کاهش را دور از انتظار ندانست و در ادامه اینچنین پاسخ داد: «بعثت مردود شدن بسیاری از اظهارنامه های ثبت اختراعات در تمام نقاط دنیا مرسوم است و نرخ پذیرش با رد اختراعات، مقالات و... در بسترهای معتبر برای مثال به ۱۰ تا ۳۰ درصد هم می رسد و طبیعتا مساله دور از انتظاری نیست و لذا می توان گفت یک نگراشت یک به یکی هر در درخواست اختراع و پاسخ تایید یا رد وجود ندارد.

گرانی به ثبت اختراع هم رسید

مدیر کانون مدیریت دارایی های فکری همچنین از دلایل احتمالی روند کاهش پذیرش درخواست های ثبت اختراع در کشور به «فرهیختگان» گفت: «از سال ۱۳۹۶ که درخواست های ثبت اختراع به ۱۵ هزار شماره

می شود. ایران نیز از این قضیه مستثنی نبوده و به دنبال آن در این برهه شاهد شکل گیری کسب وکار دانش بنیان نوظهور مبتنی بر فناوری هستیم که بیشترین نرخ رشد را به خود اختصاص داده است. در همین راستا باید زمینه تولید و حمایت از محصولات دانش بنیان را فراهم کرد تا ایران نیز از

دایره رقابت جانمانند. یکی از مصادیق حمایت از اقتصاد دانش بنیان نیز مربوط به بحث حمایت از ثبت اختراعات در کشور است. طبق آخرین داده های منتشرشده از سوی کانون مالکیت فکری ایران، کشورمان در موضوع اختراعات در آخرین رتبه بندی جهانی سال ۲۰۲۳ با ۱۷۶۸ اختراع

کاهش عجیبی را پشت سر گذاشته است و از ۲۵۰ ثبت به ۱۸۰ ثبت اختراع با حق تقدم خارج از کشور رسیده است. با این وضعیت تغییر مقصد مخترعان ایرانی بدیهی است. در ادامه مدیر کانون مدیریت دارایی های فکری با بیان اینکه در دیگر نقاط جهان فرآیند ثبت اختراعات پیچیده تر است، اشاره کرد: «در اتحادیه اروپا هم پرونده هایی وجود دارد که فرآیند رسیدگی به آنها ۵ یا ۶ سال به طول انجامیده است و این اتفاق دور از انتظار نیست و در سایر کشورهای خارجی نیز این روند طبیعی است. در آمریکا هم که آمار ثبت اختراعات نسبتا بالاتری از ایران دارد و عمده ثبت پرونده اختراعات ایران در آمریکا صورت می گیرد، به صورت میانگین این فرآیند ۳ سال زمان می برد. اما در ایران علی رغم اینکه بسیاری فرآیند رسیدگی به درخواست ها را زمانبر می دانند، در مقایسه با دنیا اصلا زوال طولانی ندارد. باید به دقت به فرآیند استانداردسنجی دنیا نگاه کرد و این فرآیند را در ایران نیز پیاده کرد. البته که مسئول پاسخ دهی به آن قوه قضائیه است ولی تلاش ما این است این فرآیند در ایران به صورت میانگین از ۳ ماه تا یک سال زمان ببرد.» وی در ادامه با پذیرش روند زمانی نسبتا زیاد در ایران، این فرآیند را به موضوعات متنوع پژوهشی ربط داد که با توجه به میزان شرکت کنندگان آن احتمالا فرآیند رسیدگی اش طولانی تر خواهد بود. برای مثال حوزه های شیمی، دارویی و الکترونیک معمولا حیطه های شلوغی هستند و فرآیند رسیدگی آنها زمان بیشتری به طول می انجامد.

نبود یک زیرساخت ابتدایی

میترا امین لو، در ادامه از نبود زیرساختی مهم در سامانه استعلام مرکز مالکیت معنوی قوه قضائیه به این صورت اشاره کرد و گفت: «نکته دیگر نبود زیرساخت ارزیابی ماهوی اختراعات در مرکز مالکیت معنوی قوه قضائیه است که مرکز را مجبور به برون سپاری فرآیند ارزیابی در حدود بیش از ۷۰ درصد موارد از مرجع استعلام می کند. فرآیند پاسخ دهی مراجع استعلام نکته قابل توجهی است، به علاوه هزینه های متغیر این ۷۰ مراجع استعلام که باعث گزینشی شدن این فرآیند توسط مراجعه کننده خواهد شد. همه و همه چالش هایی است که مختص با آن روبه رو است و باید با سیاستگذاری های نوین آن را رفع کرد.» وی این گونه ادامه داد: «همچنین ضریب نفوذ بسیار پایین سیستم کارگزاری خدمات مرکز مالکیت فکری در کشور بین فناوران یکی از عوامل حائز اهمیت است که باعث زمانبر شدن این فرآیند خواهد شد و فناوران مجبور به نگرارش متون گزارش اختراعات و پیگیری شخصی فرآیند کار خود خواهند بود که به دلیل ناآشنایی با آن مسیر و همچنین عدم آموزش در نگرارش متون فنی هم سطح با موارد جهانی بالطبع با رد درخواست ثبت خود مواجه می شوند.»

می رسید، تا به امروز شاهد روند نزولی این نرخ های ثبت هستیم که البته دلایل متعددی را می توان برای این روند نزولی ذکر کرد از جمله همه گیری کرونا یا حتی افزایش نرخ برابری ارز که باعث افزایش هزینه های پژوهش و به دنبال آن کاهش تعداد پژوهش ها و اختراعات می شود. ما شاهد کاهش نرخ درخواست های ثبت علاوه بر نرخ پذیرش نیز می باشیم. برای مثال با فرض اینکه شاهد ۲۰ درصد کاهش ثبت درخواست اختراعات باشیم، به دنبال آن احتمالا شاهد کاهش ۲۵ درصد یا حتی بیش از آن کاهش نرخ پذیرش این گواهی نامه ها هم خواهیم بود.» وی با بیان اینکه به منظور افزایش کیفیت اختراعات و برابری با سطح کیفی جهانی، نرخ این رد درخواست ها طبیعتا افزایش می یابد، ادامه می دهد: «البته یکی از دلایل بسیار مهم و منطقی این اتفاق را می توان نظام ارزیابی اختراعات در کشور زیر نظر قوه قضائیه تلقی کرد که در حال پیشروی به سمت نظام کیفی تر است و از حالت شکلی خارج شده است. بنابراین از نگاهی دیگر این کاهش می تواند نوبد خوبی باشد، اگرچه باید تلاش کرد نرخ پذیرش ها روندی صعودی به خود بگیرد. آمار نرخ ثبت اختراعات ایرانی در سازمان مالکیت جهانی با یک سال تاخیر منتشر می شود، چون سامانه داخلی آمار به روز منتشر نمی کند.»

سانسور آمار ثبت اختراع

امین لو در ادامه از موجود نبودن آمار به روز میزان اختراعات ثبت شده در سامانه کانون مالکیت معنوی زیر نظر قوه قضائیه اظهار تاسف کرد و اینچنین ادامه داد: «نکته مهمی که درباره آمار رد و پذیرش درخواست های ثبت اختراع وجود دارد، این است که در سایت کانون مالکیت معنوی متاسفانه آماری موجود نیست و داده های منتشرشده تنها از سازمان مالکیت جهانی فکری آن هم با یک سال تاخیر به مرحله انتشار می رسند و طبق آخرین آمار موجود احتمالا ما نرخ پذیرش گواهی های ثبت اختراع ۲۵ درصدی را شاهد هستیم.»

بروکراسی علیه مخترعان ایرانی

یکی از اصلی ترین چالش های مسیر پریچ ووم ثبت اختراع در ایران، زمانبر بودن این فرآیند است که این مهم مرتبط با اداره ثبت اختراعات و مالکیت فکری زیر نظر قوه قضائیه می باشد. بسیاری از مخترعان از زمانبر بودن این مسیر گلّه مندند و زمان حدودی رسیدگی به فرآیند ثبت درخواست خود را دو سال بیان می کنند که در نهایت باعث تغییر مقصد ثبت اختراع برای آنان خواهد شد و آنان مجبور به ثبت اختراع خود در خارج از کشور می شوند. این اتفاق تا جایی پیش می رود که طبق آخرین آمار ثبت اختراع با حق تقدم خارج از کشور هم طی این سال ها

معاونت علمی رئیس جمهور آستین بالا زده است

مدیر کانون مدیریت دارایی های فکری معاونت علمی فناوری و اقتصاد دانش بنیان ریاست جمهوری در ادامه از سیاست های حمایتی نوین مرکز دارایی های فکری این گونه یاد کرد: «به منظور حفاظت از دارایی های علمی کشور معاونت علمی ریاست جمهوری سیاست هایی را اتخاذ کرده است اما برای فرآیند های اداری مربوط به اختراعات به دلایل مختلفی حمایتی را قائل نشدیم، از جمله هزینه های بسیار پایین و روال عادی اداری که طی می شود.» به گفته امین لو، اکنون یکی دیگر از چالش های اصلی که وجود دارد عدم توانایی نگارش فناوران با کیفیت و تخصصی در سطح اختراعات جهانی است. وی می گوید تلاش ما این بوده که بدنه کارگزاری معاونت علمی در حوزه مالکیت فکری را به میزان زیادی فعال کنیم و میزان آن از سه کارگزار به ۱۶ کارگزار افزایش یافته است. او ادامه داد: «همچنین حمایت های مالی را تا حدود ۷۰ درصد در این راستا اعمال کردیم تا سطح کیفی نگارش متون تخصصی بین مخترعان با هزینه کمتر، سهولت بیشتر و کیفیت بالاتر افزایش یابد و نرخ پذیرش نیز رشد کند و از ارزش گذاری مناسبی برخوردار شود.»

ثبت اختراع در ایران ارزان تر از دنیا

امین لو در خصوص هزینه های ثبت اختراع نیز تصریح کرد: «این هزینه ها بسیار ارزان تر از دنیاست. در ایران اگر فقط فرآیند ثبت درخواست اختراع را در نظر بگیریم و مصادیق دیگر حوزه مالکیت فکری از جمله فرآیند ارزش گذاری تجاری و طرح صنعتی شدن را جدا کنیم؛ با توجه به اینکه در تمام دنیا این موارد دارای هزینه متغیر و بسیار گران است؛ کشور ما فرآیند ارزیابی را طی می کند. اروپا و ژاپن گران ترین ادارات ثبت اختراع در دنیا را دارند؛ مبلغ سرمایه گذاری در اروپا ۱۲ هزار یورو برآورد شده است. در آمریکا این مبلغ ۱۰ تا ۱۰ هزار دلار ذکر شده اما در ایران نیز فرآیند های اداری در قوه قضائیه به منظور توسعه کشور و حمایت از قشر نخبگانی بسیار ارزان در نظر گرفته شده است. ثبت اختراع برای اشخاص حقیقی ۱۰۰ تومن و فرد حقوقی ۱۰ هزار نهائیا تا ۱۰۰ هزار تومان بیان می شود. فقط در فرآیند استعلام این هزینه به دلیل سیاستگذاری های نوین و افزایش کیفیت کار گران تر در نظر گرفته شده و حدودا از ۵۰۰ هزار تومان تا چندین میلیون (سه تا چهار میلیون تومان) برآورد می شود که در مقایسه با هزینه های دلاری بسیار ارزان تر است. در مسیر کارهای اداری نیز هزینه سرمایه گذاری برای اشخاص حقوقی ۱۰ برابر اشخاص حقیقی است. همچنین در روند استعلام نیز اشخاص حقوقی دو برابر بیشتر سرمایه گذاری می کنند.»